

Fiskernes sosiale sikkerhetsnett har ofte store hull

Minstelønnen for en fisker, «garantilotten», er bare en tredjedel av minstelønnen til fagarbeideren som står på land og bearbeider fisken han leverer. «Pensjonen» er ofte verdien av fartøyet, når fiskeren velger å gi seg.

Mangel på kunnskap om sosiale sikkerhetsnett gjør at fiskere kan komme dårligere ut enn nødvendig.

Dette går frem av et prosjekt om åpenhetsloven og konsekvenser for fiskeflåten, utført av rådgivningsselskapet Stakeholder, finansiert av Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfinansiering.

Åpenhetsloven, som trådte i kraft i 2022, krever at alle virksomheter over en viss størrelse, inklusive fiskebåtredier, skal kartlegge risiko for brudd på menneskerettigheter i egen virksomhet og i leverandørkjeden. Dette kalles aktsomhetsvurderinger. Manglende sosial sikkerhet for fiskere kan være en type brudd på åpenhetsloven.

Der det er fare for brudd på sysselsattes grunnleggende rettigheter, krever åpenhetsloven at det treffes tiltak for å redusere risikoen. Hvert år skal et samlet styre styret signere en rapport, der det fremgår hvordan kartleggingen er skjedd, hvilken risiko som er avdekket, og hvilke tiltak som eventuelt er truffet. Fiskebåteierne kan bruke den nye FHF-rapporten i møte med kravene i åpenhetsloven.

Lott, den vanligste formen for lønn i norske fiskerier, gjør at de fleste fiskeres inntekt er næringsinntekt. Ved lott fordeles nettoutbyttet på båtlott, redskapslott og mannskapslott. Organisasjoner i bransjen forhandler tariff, som legger grunnlaget for hvor stor andel av fortjenesten som skal fordeles til mannskapet. Ordningen fritar arbeidsgiver for en rekke krav som en arbeidsgiver i andre bransjer møter. For eksempel blir hver enkelt fisker ansvarlig for å spare til egen pensjon, i motsetning til normen ellers i arbeidslivet, der arbeidsgiver setter av en viss prosentandel av lønnen til pensjonssparing.

Intervjuobjekter i Stakeholders undersøkelse peker på at det er komplekse ordninger, og at den enkelte fisker i stor grad står ansvarlig for å sikre seg en stabil inntekt, ved å spare til perioder der det er lite inntekt fra fiske, samt pensjonssparing. Fra intervjuene kommer det også fram at den vanlige formen for pensjonssparing er selve fiskebåten, og at denne selges når fiskeren pensjoneres. For de som ikke eier egen båt, er det ingen slik pensjonspott.

Utover pensjon, er det en rekke rettigheter som er særegne for arbeidere på sjøen. Dersom fiskere selv, spesielt lottmottakere som regnes i stor grad som selvstendig næringsdrivende, ikke har oversikt, er det risiko for å gå glipp av goder eller erstatninger de har krav på.

Et eksempel er viktigheten av å varsle om skader og sende informasjon til NAV, kunnskap om beregning av sykepenges for fiskere og søknadsskjema for sykepenges, samt yrkesskadeforsikring.

Det finnes en garantiordning for fiskere, som skal gi minsteinntekt til fiskere dersom de har ulønnsomt fiske. Samtidig stilles det krav for at dette skal komme til utbetaling, som at fisker og fartøy skal være korrekt registrert, at fartøyet må møte krav til sikkerhet og være i god stand, og så videre. Dette er forhold den enkelte fisker må være klar over.

Garantilotten er lav og vil kun gi en årsinntekt på omtrent NOK 130 000. Utfallet av krevende fisketurer kan bety at det ikke er nok inntekter til å dekke utbetaling til fiskerne. Fiskeren kan derfor ende med en lønn langt under det Arbeidstilsynet har satt som minstelønn for andre bransjer, som går fra omtrent 150 kroner timen (for arbeidere over 18 år) og oppover. En fagarbeider i fiskeindustrien har krav på en minsteinntekt på 374 000 per år, nesten tre ganger garantilotten til en fisker.

For den enkelte reder vil sannsynligvis lav sosial sikkerhet og lønn man ikke kan leve av dukke opp som potensielle risikotemaer i arbeidet med åpenhetsloven. Dette er ikke forhold som kan løses av den enkelte reder. Det er imidlertid et viktig tema som bør få enda mer oppmerksomhet av myndigheter og interesseorganisasjoner.

Kristin Holter og Linnea Thompson, rådgivere i Stakeholdere

Fakta

Åpenhetsloven krever at virksomheter som oppfyller to av tre krav - salgsinntekt over 70 millioner kroner, balansesum over 35 millioner kroner eller mer enn 50 årsverk – skal rapportere om de funn og vurderinger som er gjort med hensyn til fare for brudd på menneskerettigheter i egen virksomhet og hos dem de kjøper varer og tjenester.